

Yeni İnsan Yayınevi
Ekoloji Serisi

Tayfun Özkaya

1974 yılından bu yana Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü'nde çalışıyor. 1990 yılında kurulan Tarım Ekonomisi Derneği'nin değişik dönemlerinde başkanlığını yaptı ve halen başkanlığını yürütmektedir.

Aynı zamanda Tarım Ekonomisi Bölüm başkanlığı ve çiftçileri yeniliklerle buluşturmak üzerine çalışan Ege Üniversitesi Tarımsal Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin müdürlüğünü yaptı ve katılımcı kırsal kalkınma projeleri yürüttü.

Tarım politikası, tarımsal yayım ve kırsal kalkınma konularında çalışmaları bulunan Özkaya son yıllarda yerel tohumlar, biyoçeşitlilik ile doğa ve insan dostu tarım sistemleri üzerine çalışmaktadır.

Yeni İnsan Yayınevi'nde yayınlanan eserleri:

Nasıl Bir Organik Tarım, 2013

Başka Bir Hayvancılık Mümkün, 2014

Başka Bir Teknoloji Mümkün

Editör: Tayfun Özkaya

Yeni İnsan Yayınevi - 81
Ekoloji Serisi - 26

Başka Bir Teknoloji Mümkün
Tayfun Özkaya

I. Baskı: İstanbul, Mart 2015
ISBN: 978-605-5895-61-7
Genel Yayın Yönetmeni: Aytaç Timur
Editör: Aytaç Timur
Yardımcı Editör: Borbala Zsuzsanna Hegyes
Düzeltili: Arzu Uysal Tunçok
Çeviriler: Hilal Abiş ve Deniz Gülsoy
Dizgi: Filiz Özden
Grafik Uyarılama: Hüseyin Varış
Kapak Tasarımı: Serap Akçura
Sertifika No: 12186

Bu kitap Tarım Ekonomisi Derneği ile birlikte hazırlanmıştır.

Baskı: Pasifik Ofset Ltd Şti Cihangir Mah Güvercin Cad Baha İş Merkezi A Blok No: 3/1 Kat:2
Avcılar İstanbul 0212 412 17 00 Matbaa Sertifika No: 12027

Tüm hakları saklıdır. Yayıncının izni olmadan, kısmen de olsa fotokopi, film vb. elektronik ve mekanik yöntemlerle çoğaltılamaz.

© Tohum Yayıncılık Turizm Reklam ve Sağlık Hizmetleri Sanayi Ticaret Limited Şirketi 2015

Tohum Yayıncılık Turizm Reklam ve Sağlık Hizmetleri Sanayi Ticaret Limited Şirketi
Altın-tepe mah. Özudođru Sok. No: 44/1B Küçük-yalı İstanbul
Tel: (0 216) 489 84 08 Fax: (0 216) 518 23 60
www.yeniinsanyayinevi.com
yeniinsanyayinevi@gmail.com
newhumanpublisher@yahoo.com
facebook/yeniinsanyayinevi
twitter.com/yeniinsanyayin

Başka Bir Teknoloji
Mümkün
Editör: Tayfun Özkaya

İÇİNDEKİLER

Önsöz
9

1- “Başka Bir Teknoloji Mümkün mü?” Sorusu Üzerine Kısa Bir Deneme
Duygu Kaşdoğan
11

2-Teknoloji Sürdürülebilir Hayata Nasıl Katkıda Bulunabilir?
Philip J.Vergragt
21

3- Teknoloji ve Mühendislik Bilimlerinin Kavramsal Tarihi Üzerine
Prof. Dr. Beno Kuryel
31

4- Bilgisayar ve Özgürlük: Özgür Yazılımlar
Ar. Gör. Özlem Özgöbek
75

5-Teknolojik Determinizm ve Teknolojinin Toplumsal Denetimi
Dr. Baha Kuban
89

6- Özgür Tohumlar ve Tarım
Prof. Dr. Tayfun Özkaya
99

7-Alternatif Teknoloji

Jean Robert

119

8-Biyolojik Mücadele, Şirketlere mi Topluma ve Doğaya mı Hizmet Edecek?

Prof. Dr. Tayfun Özkaya

129

**9- Alternatif Teknoloji Hareketi: Çerçeve Analizi ve
Teknoloji Geliştirme Üzerine Müzakereler**

Adrian Smith

133

10- İklim Değişikliği ve Karbon Kilitlenmesi

Dr. Baha Kuban

173

11-Satılık Bilim İnsanları Aranıyor

Prof. Dr. Tayfun Özkaya

177

12- SORU VE CEVAPLAR

179

ÖNSÖZ

Teknolojide olup biten gelişmeler çoğu kişi tarafından olağan bir gelişme olarak algılanır. Teknolojik determinizm olarak tanımlayacağımız bu bakış açısı ile sık sık karşılaşırız. Örneğin GDO, hibrit şirket tohumları, endüstriyel tarım, termik elektrik santralleri veya patentli kapalı kodlu bilgisayar programlarına eleştirel yaklaşanlar bilim ve teknoloji düşmanlığı ile suçlanabilmektedirler. Teknoloji sosyolojisi alanında yapılan çalışmalar teknolojilerin nötr ya da tarafsız olmadığını, toplumsal sınıflar ve tasarımda yer alan bütün taraflar arasındaki mücadeleler ile şekillendiklerini göstermektedir. Aslında işçi sınıfı, ekolojistler ve feministlerin mücadele tarihleri incelendiğinde belli teknolojiler üzerinde büyük bir mücadelenin yapılmış olduğunu görürüz. Bu bize teknolojilerin oluşturulmasında ve tasarımında, başta çalışanlar olmak üzere bütün kesimlerin yadsınamaz bir hakkı olduğunu ve bu hakkın yeni bir insan hakkı olarak tanımlanabileceğini hatırlatmaktadır.

25 Mayıs 2012’de Ege Üniversitesi’nde Tarım Ekonomisi Derneği’nin düzenlediği “Başka Bir Teknoloji Mümkün mü?” çalıştayında bu sorunlar enine boyuna tartışıldı. Elinizdeki bu

kitap, çalıştayda yapılan konuşmalar, tartışmalar ve kısmen de bu konu ile ilgili katılımcıların bazı makale, yazı ve çevirilerinden oluşmaktadır. Kitap oluşum sürecinde ayrıca üç tane önemli gördüğümüz makalenin çevirisi yapılarak, toplam metni zenginleştirdik.

Çalıştayda üç alanda yapılmış olan sunumlar, konunun aılmasında ve incelenmesinde kolaylık sağlamıştır ve örnek oluşturmuştur. Bunlar enerji sorunu ve elektrik üretimi, tohum sorunu ve bilgisayar programlarıdır.

Umarız okuyucular için bu eser ufuk açıcı olacaktır.

“BAŞKA BİR TEKNOLOJİ MÜMKÜN MÜ?” SORUSU ÜZERİNE KISA BİR DENEME

Duygu Kaşdoğan¹

2012 yılında Ege Üniversitesi’nde düzenlenen “başka bir teknoloji mümkün mü?” başlıklı çalışmayı takip edememiştim. Bu yazı, ilerleyen yıllarda çalışmanın düzenleyicilerinden Prof. Dr. Tayfun Özkaya ile yaptığımız sohbetler ışığında şekillenmeye başladı. Kuzey Amerika kıtasında Bilim ve Teknoloji Çalışmaları [Science and Technology Studies (STS)] alanında doktora yapan biri olarak ilk ilgimi çeken, çalışmayı ana bir başlık altında toplayan sorunun kendisi oldu: “Başka bir teknoloji mümkün mü?”

Özellikle kamuoyu yoklamaları ile görünürlük kazanan evet/hayır veya doğru/yanlış olarak cevap isteyen sorulara maruz kaldığımız bir siyaset içinde, “başka bir teknoloji mümkün mü?” sorusu dikkate değer bir alan açıyor.

Başka bir teknoloji düşleyebiliriz, başka teknolojilerden konuşabiliriz, “Neden başka bir teknoloji?” sorusu üzerine tartışabiliriz. Başka (bir) teknoloji sorusu, mümkün olup olmadığı üzerinden yöneltildiğinde ise daha da derinleşiyor. Bu yazıda bu derinleşmeyi açmak ve tartışmak istiyorum. Bunu yaparken re-

1- York Üniversitesi, Toronto, Kanada.

ferans noktam günümüz ekoloji krizleri ile yenilenebilir enerji kaynakları olacak.

Teknoloji nedir?

Sosyal bilimciler genelde bu şekilde doğrudan doğruya cevap verilemeyecek bir soru ile karşı karşıya kaldıklarında, klasik mantık felsefesinden yararlanarak soruyu tersten sormaya alıştırlar: Teknoloji ne değildir? Gerçekten de, teknolojinin ne olmadığı üzerine sayfalar doldurulabilir. Ben burada sorunun kendisi ile kalmayı önereceğim ve soruyu tarihsel imgelemler ile işlemeye çalışacağım.

Teknolojinin teknik (*technic*) kavramından farklı biçimde, bir kavram (concept) olarak nasıl doğduğu ile başlayayım. Burada etimolojik kökenlerden ziyade konjektürel bir ortaya çıkış hikâyesinden bahsediyorum. Bu tartışmayı Kuzey Amerika üzerinden, İngilizce dili özelinde yapacağım. Böylesi bir tartışma, diğer coğrafi bölgeler ve diller üzerinden yapılırsa bize farklı “ortaya çıkış” hikâyeleri sunabilir.

Teknoloji üzerine önemli çalışmaları olan ABD’li tarihçi Leo Marx; (1964, 1997) teknolojinin kavram olarak 17. yüzyılda bir çalışma alanı (*field of study*) olarak ortaya çıktığını, 1930’larda ise semantik bir boşluğu doldurmak üzere çalışma konusu (*object of study*) haline geldiğini yazar.²

Teknoloji kavramı çalışma alanı olarak ele alındığında, vurgu tekil anlamda teknolojiden ziyade çoğul anlamda teknolojilere bir referans içermektedir. Oysaki, teknoloji çalışma konusu haline geldiğinde çoğulluğunu kaybederek, kendinden menkul bir varlığa sahip bir olgu olarak ele alınmaya başlanır. Bu noktada, Marx’ın bahsettiği semantik boşluğu biraz daha açarak, teknolojinin bir kavram olarak nasıl hegemonik bir karakter kazandığı-

2- Marx, L. 1997. “Technology’: The Emergence of a Hazardous Concept.” *Social Research*: 965–988.

na değinmek istiyorum.³

İkinci Dünya Savaşı öncesinde, Leo Marx, ABD toplumunda bilim ve endüstrinin daha geniş çapta bir araya gelişine örneğin, kimyasal ve elektrik endüstrilerinin yükselişine atıfta bulunarak, toplumda yeni gelişmelerin farkına varılması ve bunları anlamlandırmaya duyulan ihtiyacın belirmesinden bahseder. Marx bu oluşan semantik boşluğu, teknoloji kavramının başarılı bir şekilde doldurduğunu öne sürer. Teknolojinin kendinden menkul bir otoriteye sahip bir şey gibi hayatlarımıza nüfuz etmiş olması, 1930'lar ABD'sinden kalan bir mirastır.

1930'larda ortaya çıkan önemli sosyal bilim yazıları da teknolojinin nasıl da tarihi değişimin bir eyleyicisi olduğunu ortaya koymuştur. Örneğin, Lewis Mumford (1934) *Medeniyet ve Teknikler (Technics and Civilization)* kitabında teknoloji tarihinin kültürel tarihle paralel olarak ilerlediğinden bahseder. Leo Marx, bu şekilde teknolojiye tarihi değişimin eyleyicisi olarak yaklaşmanın yanlışlığından öte tehlikeli olduğunun da altını çizer. Bu tehlike tam da belirli teknolojilerin ortaya çıktığı, uygulandığı/kullanıldığı siyasi-iktisadi ve sosyal-kültürel bağlamdan koparılmasından kaynaklanır.

Başka bir teknoloji nedir?

“Başka bir teknoloji” kavramı, yukarıda bahsedilen tehlikeden muaf gibi görünmüyor. Tam da bu noktada, bu kavramın nasıl bir konjonktür içinde ortaya çıktığını sormak önemli. Başka bir teknoloji herhangi bir başka semantik boşluğu doldurmanın bir çabası olabilir mi?

Bu soruyu gündeme getirirken, “başka bir teknoloji” etrafında gelişen tartışmaları ve eylemlilikleri önemsizleş-

3- Burada bahsedilen nosyonu, teknolojinin hegemonik bir karakter kazanmasını, Baha Kuban'ın (1999) bu derlemede de yer alan yazısı “teknolojik determinizm” bağlamında tartışmaktadır.